

بررسی رابطه اعتماد اجتماعی با میزان کج روی فرهنگی

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۱۱/۲۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۰۵/۱۰

محمد اسدی فرد،^۱ حسن رضا قیطاسی،^۲ رضا علی محسنی^۳

از صفحه ۲۴۸ تا ۲۲۳

چکیده

زمینه و هدف: یکی از مهم‌ترین مسائلی که در سطح جامعه‌ی امروزی ایران به عنوان برهم زنده‌ی نظم اجتماعی قلمداد می‌گردد، عدم پایبندی جوانان به هنجارهای سنتی حاکم بر جامعه است که از آن به عنوان «کج روی فرهنگی» تعبیر می‌شود، همچنین اعتماد اجتماعی نیز یکی از مفاهیم مرتبط با نظم اجتماعی است که فقدان آن موجب بروز معضلات و آسیب‌های اجتماعی در سطح جامعه می‌گردد، به عبارت دیگر بین اعتماد اجتماعی با کج روی فرهنگی رابطه تنگاتنگی وجود دارد تا بدانجا که بروز کج روی در بین افراد جامعه به معنای تضعیف اعتماد اجتماعی تفسیر و تعبیر گردیده است، این تحقیق در پی آن بوده که به صورت تجربی این مقوله را بررسی نماید.

روش‌شناسی: این تحقیق با استفاده از روش پیمایشی و با ابزار پرسشنامه انجام گرفته است، جامعه آماری تحقیق را ۶۰۰۰ نفر از دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرگان تشکیل می‌دهند که حجم نمونه ۳۶۱ نفر در نظر گرفته شد. برای آزمون فرضیات از آزمون‌های تی مستقل، تحلیل واریانس و ضریب همبستگی پیرسون و برای آزمون مدل تحقیق از رگرسیون استفاده شده است.

یافته‌ها و نتایج: میزان اعتماد اجتماعی در بین دانشجویان مورد مطالعه به میزان ۳/۸۵ از ۵ بدست آمد که این رقم مبین میزان اعتماد اجتماعی بالا در بین جامعه تحقیق می‌باشد. همچنین میزان کج روی فرهنگی نیز در بین دانشجویان ۱/۹ از ۵ بوده است که این رقم چندان قابل اغماض نمی‌باشد. نتایج آزمون فرضیه‌های تحقیق نشان داد؛ فرضیه اصلی پژوهش مبنی بر وجود رابطه بین اعتماد و کج روی فرهنگی تأیید شده است که با توجه به نوع رابطه معکوس بین دو متغیر می‌توان اینگونه استنباط نمود که با افزایش در میزان اعتماد اجتماعی دانش‌جویان، میزان کج روی فرهنگی آنان کاهش می‌یابد و کاهش اعتماد اجتماعی نیز موجبات افزایش کج روی‌های فرهنگی دانشجویان را رقم خواهد زد.

کلید واژه‌ها: کج روی فرهنگی، اعتماد بین فردی، اعتماد تعمیم یافته، اعتماد نهادی، اعتماد اجتماعی.

۱. مربی دانشگاه علوم انتظامی امین، نویسنده مسئول، m.fard919@gmail.com

۲. مربی دانشگاه علوم انتظامی امین.

۳. دانشیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز

اعتماد یکی از جنبه‌های مهم روابط انسانی و زمینه‌ساز مشارکت و همکاری میان اعضای جامعه می‌باشد. اعتماد مشارکت را در زمینه‌های مختلف اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی سرعت بخشیده و تمایل افراد را برای همکاری با گروه‌های مختلف جامعه افزایش می‌دهد. اعتماد اجتماعی در بستر نظم و امنیت شکل می‌گیرد و محافظت از آن در برابر آسیب‌های اجتماعی همکاری و تعامل همه آحاد جامعه را در بر می‌گیرد. ضرورت و اهمیت اعتماد اجتماعی از آنجا ناشی می‌شود که افزایش آن باعث نوعی همبستگی و انسجام اجتماعی شده و برعکس کاهش آن نوعی اضمحلال و کج‌روی فرهنگی را در پی خواهد داشت.

کج‌روی فرهنگی از جمله مسائلی است که مربوط به دوران مدرن است. زیرا فرایند مدرنیزاسیون چه در بُعد فنی و چه در بُعد فرهنگی موجب آسیب‌دیدن ساختار ارزشی پیشین شده است و انسان مدرن را در فضایی مبهم به خود واگذاشته است.

کشور ما نیز در سال‌های اخیر، به دلایل مختلف، شاهد تغییرات ژرفی در هنجارهای اجتماعی بوده است که عدم پابندی جوانان به بخشی از هنجارهای سنتی - دینی و رسمی حاکم در جامعه را می‌توان در همین راستا قلمداد نمود. همچنین «سخنان برخی از مدیران و مسئولان کشور و ابراز نگرانی آنان از عدم رعایت برخی از موازین شرعی و عرفی توسط بخشی از جوانان را می‌توان مویذ این ادعا دانست» (سراج زاده و بابایی، ۱۳۸۸: ۱۵۳). اعمالی همچون گوش دادن به موسیقی غیرمجاز، پوشیدن مدل‌های لباس به سبک غربی، نگاه‌داری حیوانات در داخل منزل، خوردن و ... مواردی است که شیوع آن در بین جوانان از نوعی بی‌توجهی نسبت به رعایت قوانین و هنجارهای رسمی و سنتی در کشور حکایت دارد که از آن به عنوان «کج‌روی فرهنگی» می‌توان نام برد. با توجه به این‌که توسعه و پیشرفت جامعه بدون توجه به مؤلفه‌های اعتماد اجتماعی مفهوم پیدا نمی‌کند این پژوهش مهم‌ترین ابعاد آن را در سه بخش (بین شخصی، تعمیم یافته و نهادی) با توجه به دو متغیر جنسیت و طبقه اجتماعی در بین دانشجویان مورد سنجش قرار داده و یافته‌ها و پیشنهادات کاربردی آن کمک به سزایی در شناسایی و حل مشکلات ناهنجاری‌های ارتباطی و آسیب‌های فرهنگی قشر جوان جامعه خواهد نمود لذا سؤال اصلی تحقیق این است که چه رابطه‌ای بین ابعاد اعتماد اجتماعی و کج‌روی فرهنگی در بین دانشجویان وجود دارد؟

کج‌روی فرهنگی پدیده‌ای اجتماعی و دارای بستر اجتماعی است که تبیین آن مستلزم بررسی محیط و ساختار اجتماعی می‌باشد، از این رو نحوه عملکرد نهادها و کنش‌گران اجتماعی به عنوان شکل‌دهندگان رفتارها و هنجارهای افراد یکی از راه‌های شناخت منشأ این مسئله بغرنج اجتماعی می‌باشد، وجود مناسبات و پیوندهای صحیح اجتماعی مبتنی بر اعتماد متقابل بین افراد جامعه و حاکم بودن ارزش‌های فرهنگی - اجتماعی بر این روابط می‌تواند عاملی جهت پایبندی و التزام افراد به هنجارهای سنتی و رسمی جامعه به شمار آید. از دیدگاه جامعه‌شناسی، تفسیر رفتارهای کج‌روانه برحسب نیروهای اجتماعی یا فرهنگی است که خارج از افراد قرار دارد و چون از طبقات و ساختارهای اجتماعی نشئت می‌گیرد، بر گروه‌های وسیعی از افراد تأثیر می‌گذارد. بدین گونه، ویژگی اساسی این نحوه نگرش به کج‌روی، ماهیت اجتماعی و فرا فردی آن است. بدین معنا که متغیرهای موجود در تعریف کج‌روی با مفهوم جامعه و ساختارها و نهادهای فراگیر اجتماعی مرتبط می‌شوند (کریمی مزیدی، ۱۳۹۲: ۱۲۱).

از سویی اعتماد از مسائل بنیادین و مغفول مطالعات اجتماعی و سیاسی است و بنیان اجتماع و روابط اجتماعی به شماره می‌رود. اعتماد صورتی از روابط اجتماعی است که تثبیت‌کننده نظم اجتماعی است؛ به این ترتیب که نظم اجتماعی براساس رعایت قوانین و مقررات ایجاد می‌شود و رعایت قوانین بر عهده افراد جامعه است و این مقرر نخواهد شد مگر آنکه اعتماد در جامعه گسترش یابد (محسنی تبریزی و شیرعلی، ۱۳۸۸: ۱۵۴). آیزنشتاد معتقد است که «مهم‌ترین مساله نظم اجتماعی برای افرادی چون دورکیم و تونیس، اعتماد و همبستگی اجتماعی است» (چلبی، ۱۳۷۵: ۱۲). یعنی بدون انسجام و نوعی اعتماد، حفظ و پایداری نظم اجتماعی و پایبندی افراد به هنجارهای حاکم بر جامعه ممکن نیست.

از این رهگذر بسیاری از اندیشمندان اجتماعی کاهش اعتماد اجتماعی را به عنوان یکی از مهم‌ترین دلایل شکل‌گیری کج‌روی فرهنگی در بین افراد جامعه می‌دانند. به عقیده فوکویاما «معضلات و مشکلات اجتماعی نشانه‌ای از نبود سرمایه اجتماعی است و معنی ضمنی افزایش آن‌ها، کم شدن آن نوع از روابط و مناسبات اجتماعی است که ذخیره و سرمایه اجتماعی محسوب می‌شود؛ سرمایه‌ای که اگر وجود داشت یا میزان آن به حد مطلوبی در جامعه جریان داشت، قادر بود کنش‌ها را در زندگی اجتماعی بارور و مستعد و توانا سازد (فوکویاما، ۱۹۹۷).

پارسونز^۱ عامل ایجاد اتحاد و انسجام اجتماعی و ثبات و نظم را اعتماد می‌داند. بررسی‌ها نشان می‌دهد که تحقیقات انجام گرفته در خصوص چرایی وقوع کج‌رفتاری‌های فرهنگی و بروز رفتارهای نامطلوب، بیشتر به زمینه‌های زیست‌شناختی به عنوان متغیری تاثیرگذار بر شکل‌گیری رفتار ضد اجتماعی پرداخته‌اند و کم‌تر مطالعه‌ای را می‌توان یافت که به رفتارهای کج‌روانه به عنوان معلول کاستی‌های نظام اجتماعی و به صورت اخص نتیجه سطح نازل اعتماد اجتماعی پرداخته باشد. در عین حال «درباره این‌که آیا رفتارهای اجتماعی مطلوب نتیجه انتخاب طبیعی است یا محصول نهادهای فرهنگی که جهت ارتقای سطح مشارکت افراد و تمایل به همکاری به وجود آمده‌اند، همواره اختلاف نظرهای زیادی وجود داشته است» (باتسون، ۱۹۳؛ کمپبل، ۱۹۷۵ - ۱۹۶۵) براساس مطالب فوق و وجود بنیان‌های نظری و تجربی درباره پیوند بین اعتماد و رفتار مطلوب و نظم اجتماعی، مسأله اصلی این تحقیق، رابطه بین اعتماد اجتماعی و کج‌روی فرهنگی در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرگان در سال تحصیلی ۱۳۹۳ - ۱۳۹۴ است. بنابراین، هدف اصلی این پژوهش شناخت رابطه بین ابعاد اعتماد اجتماعی و کج‌روی فرهنگی در بین دانشجویان می‌باشد.

مبانی نظری پژوهش

اعتماد اجتماعی

یکی از مؤلفه‌های مهم سرمایه اجتماعی، اعتماد^۲ است (ملک حسینی، ۱۳۹۳: ۶۴). اعتماد از جمله مفاهیمی است که در یکی دو دهه اخیر در عرصه علوم اجتماعی، گسترش و رشد زیادی داشته است. طبعاً محققان مختلف از دیدگاه‌های گوناگونی به آن نگریسته‌اند و به تبیین و توضیح نقش اعتماد اجتماعی بر نظم جامعه، تقویت و ارتقای آن، تبعات و تأثیرات کاهش و تضعیف آن پرداخته‌اند. در این میان برخی همچون فوکویاما بیشتر به جنبه‌های اقتصادی توجه داشته‌اند؛ و برخی دیگر مانند رابرت پاتنام به ابعاد سیاسی آن بیشتر پرداخته‌اند و جامعه‌شناسانی چون گیدنز به ابعاد جامعه‌شناختی آن توجه بیشتری داشته‌اند (ازکیا و حسینی راد، ۱۳۸۸: ۱۱). در دیدگاه جامعه‌شناختی اعتماد متقابل اجتماعی مقوم نظم جامعه بیان شده است، نظمی که روابط، مناسبات، اعمال، رفتار، کنش‌های کنش‌گران را قابل پیش‌بینی، الگومند

1. Trust

و قاعده‌مند می‌سازد. **اعتماد** را می‌توان مهم‌ترین مسئله پارادیم نظم و محور تفکرات جامعه‌شناسانی نظیر دورکیم^۱ و تونیس^۲ قلمداد کرد. در عین حال اعتماد بستر تعاملات و روابط اجتماعی و کانون مفهوم سرمایه اجتماعی است. اعتماد ایجادکننده تعاون و همیاری است و فقط در این حالت است که در عین وجود تفاوت‌ها قادر به حل مشکلات و انجام تعهدات اجتماعی می‌شود (رنجبریان، ۱۳۸۵: ۱۳۸). از نظر پاتنام، اعتماد سبب ایجاد انجمن-های داوطلبانه و دو طرفه و این‌ها نیز به نوبه خود باعث تقویت و ایجاد اعتماد می‌شوند (یوسف وند و همکاران، ۱۳۸۵: ۸۵).

از دیدگاه جامعه‌شناختی اعتمادداری کارکردهای فراوانی در بسط نظم و استحکام ساختار جامعه است، از این منظر، کارکردهای اعتماد برای اجتماعات گسترده‌تر که شامل گروه‌ها، انجمن‌ها، سازمان‌ها می‌شوند به موارد زیر تاکید شده است:

الف) مردم آویزی، مشارکت با دیگران در اشکال مختلف انجمنی مورد تشویق قرار گرفته و در نتیجه شبکه حلقه‌های بین فردی غنی‌تر شده و حوزه‌های تعاملی گسترده‌تر می‌شود و صمیمیت بیشتری برای برخورد بین افراد به دست می‌آید.

ب) اعتماد به ارتباطات سرعت می‌بخشد و علایم انکار تکثرگرایی را از بین می‌برد که مانع کارجمعی می‌باشند.

ج) اعتماد ظرفیت تحمل و پذیرش غریبه‌ها و شناخت مشروعیت تفاوت‌های فرهنگی سیاسی را افزایش می‌دهد.

د) فرهنگ اعتماد، پیوستگی فرد به اجتماع را قوی‌تر می‌کند و به پیدایش احساس هویت کمک کرده و سبب انسجام گروهی می‌شود.

ه) زمانی که فرهنگ اعتماد وجود دارد هزینه‌های مبادلاتی به صورت معنی‌دار پایین آمده و شانس همکاری افزایش می‌یابد (آراسته و رزقی شیرسوار، ۱۳۸۸: ۱۰۶).

دیدگاه‌های مختلفی از جمله کارکردگرایی، کنش متقابل نمادین، روش‌شناسی مردمی و حتی نظریه برجسب و تضاد از دریچه خود به مسأله نظم و عوامل موثر بر آن پرداخته‌اند. در این میان، نظریه‌پردازان مختلف، به نوعی به نقش اعتماد در نظم و به طور ضمنی به رابطه آن با

1. Durkeim

2. Tunis

بزهکاری و کج روی توجه داشته‌اند. آیزنشتاد معتقد است که «مهم‌ترین مساله نظم اجتماعی برای افرادی چون دورکیم و تونیس، اعتماد و همبستگی اجتماعی است» (چلبی، ۱۳۷۵: ۱۲). یعنی بدون انسجام و نوعی اعتماد، حفظ و پایداری نظم اجتماعی ممکن نیست. بسیاری از فیلسوفان اجتماعی نظیر توماس هابس^۱ و آلکسی توکویل^۲ معتقدند که اعتماد، پایه اساسی نظم اجتماعی می‌باشد، اعتماد تنش‌ها را کاهش و انسجام را افزایش می‌دهد.

پارسونز^۳ با توجه به دیدگاه ساختی و کارکردی خویش، عامل ایجاد اتحاد و انسجام اجتماعی را اعتماد می‌داند. به عقیده وی اعتماد این باور را در افراد ایجاد می‌کند که دیگران به منظور دستیابی به موفقیت گروهی از منافع شخصی دست می‌کشند. اعتماد این انتظار را موجب می‌شود که دیگران به تعهدات و مسئولیت‌شان عمل کنند و موقعیت دیگران را درک کنند. به عبارت دیگر در جوامع سنتی، اعتماد درون‌گروهی و یا سرمایه اجتماعی قدیم و در جوامع جدید و مدرن، اعتماد برون‌گروهی یا سرمایه اجتماعی جدید حاکم است (حیدرآبادی و صالح آبادی، ۱۳۹۱: ۴۵).

از نظر آنتونی گیدنز جوامع امروزی برای پیشرفت نیازمند مفهوم اعتماد هستند. مفهوم اعتماد تنها به معنای اعتماد به یک شخص خاص نیست بلکه شامل سازمان‌ها و نهادهای بزرگتر، از جمله نظام‌های تخصصی می‌گردد. به طوری که این‌گونه روابط در گذشته بدین وسعت و گستردگی وجود نداشته است. اعتماد به شیرازه زمان و مکان مربوط می‌شود. نتایج تحقیقات گیدنز در انگلستان نشانگر آن است که اعتماد اجتماعی دارای سه بُعد اعتماد بنیادی، اعتماد متقابل بین شخصی و اعتماد انتزاعی می‌باشد. به عبارت دیگر از نظر وی اعتماد به سه صورت خود را نشان می‌دهد یا به عبارتی دیگر، سه نوع است: اول اعتماد بین فردی^۴ یا اعتماد به افراد آشنا، دوم اعتماد اجتماعی^۵ یا اعتماد تعمیم یافته یا اعتماد به بیگانگان و سوم اعتماد مدنی یا اعتماد به سازمان‌ها و نهادها (شارع پور، ۱۳۸۰: ۱۰۴).

1. Hobbes
2. Tocqueville
3. Parsons
4. Interpersonal Trust
5. Social Trust

انواع اعتماد

در ارتباط با اشکال اعتماد تقسیم‌بندی‌های گوناگونی ارائه گردیده است که با نگرش بر تقسیم‌بندی‌های اشتومکا^۱، اعتماد به سه نوع اعتماد نهادی، اعتماد تعمیم‌یافته و اعتماد بین شخصی اشاره می‌گردد:

۲۲۹

اعتماد بین شخصی: اعتماد بین شخصی شکل دیگری از اعتماد است که در روابط چهره به چهره، خود را نشان می‌دهد و در هر نوع شبکه‌ای که فرد در آن حضور دارد خود را نشان می‌دهد (ابراهیمی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۶۵). به عبارتی اعتماد بین شخصی حوزه‌ای از تعاملات میان دوستان، همکاران و همچنین اعتماد میان رئیس و کارمندان، معلم و شاگرد و غیره را در بر می‌گیرد. در این نوع اعتماد حداقل دو نفر حضور دارند، اعتماد کننده و اعتماد شونده (وثوقی و آرام، ۱۳۸۸: ۱۳۸). در این رابطه اعتمادشونده می‌تواند واکنش‌های متفاوتی از خود نشان دهد که می‌توان آن‌ها را به دو دسته کلی تقسیم نمود: واکنش‌های مثبت و واکنش‌های منفی. بنابراین هنگامی فرد اعتماد می‌کند که احتمال انجام واکنش‌های مثبت بیشتر از واکنش‌های منفی باشد. در واقع این عمل اعتمادکننده به طرف متقابل حسن ظن دارد. برای توجیه این کار می‌توان گفت که بررسی دیدگاه‌های مختلف نشان می‌دهد که در ایجاد اعتماد بین شخصی روابط اجتماعی نقش اساسی ایفا می‌نماید (گلابی، ۱۳۸۳؛ امیرکافی، ۱۳۷۴؛ امیرپور، ۱۳۸۶: ۳۲؛ اوجاقلو و زاهدی، ۱۳۸۴: ۱۰۱-۱۰۲).

اعتماد تعمیم‌یافته: اعتماد تعمیم‌یافته را می‌توان در شکل حسن ظن نسبت به افراد، جدای از تعلق آن‌ها به گروه‌های قومی و قبیله‌ای تعریف نمود. این تعریف نه تنها روابط چهره به چهره را در بر می‌گیرد بلکه حوزه‌ای از کسانی که با ما تعامل دارند و یا می‌توانند داشته باشند را نیز در بر می‌گیرد. در واقع اعتماد تعمیم‌یافته حوزه‌های خانوادگی، همسایگی، قومی و محلی و غیره را در بر می‌نوردد و در سطوح ملی گسترش می‌یابد (اوجاقلو، ۱۳۸۴: ۱۰۲) و همراه با شکل‌گیری دولت‌های مدرن نیز مطرح می‌شود، این نوع اعتماد مستلزم مشارکت و همکاری تمامی افرادی است که جامعه مدرن امروزی را تشکیل می‌دهند (امیرپور، ۱۳۸۶: ۳۲).

اعتماد نهادی: اعتماد نهادی دلالت دارد بر میزان مقبولیت و کارایی و اعتمادی که مردم بر نهادها دارند. به تعبیر دوگان انعکاس فقدان اعتماد به نهادها در اغلب موارد نتیجه بی‌اعتمادی

به افرادی است که عهده دار امور آن نهادند (دوگان، ۱۳۷۴: ۱۰). بنابراین میزان اعتماد نهادی بر حسب نوع ارزیابی مردم از کارکنان این نهادها در قالب ادارات، ارگان ها و نهادهای مختلفی که در زندگی روزمره خود با آنها ارتباط دارند (همان، ۱۱۶). نهادها مجموعه ویژه‌ای از ارزش‌ها را بر دست‌اندرکاران خود تحمیل می‌کنند (نه هر ارزش یا شکل ارزشمند زندگی را) و بدین ترتیب می‌توانند واسطه ایجاد اعتماد سیاسی باشند. برعکس اگر کارگزارانی که در یک نهاد و برای آن نهاد فعالیت می‌کنند، همه یا برخی از این ارزش‌ها را نادیده بگیرند و در عملکرد آنها تجسم نیابد یا از ضمانت اجرایی مناسب برخوردار نباشد توانایی آنها نهاد به عنوان واسطه ایجاد اعتماد به شدت تضعیف می‌شود. در این جا از زوج حقیقت و عدالت آغاز شده و با تقسیم این دو به حالت فعال و منفعل، جدول زیر ایجاد شده است:

جدول ۱. تقسیم زوج حقیقت و عدالت به دو حالت فعال و منفعل

حقیقت		عدالت
منفعل	۱- حقیقت‌گویی	۲- انصاف
فعال	۳- وفای به عهد	۴- همبستگی

ارزش های اعتماد آفرین نهادها (تاجبخش، ۱۳۸۴: ۳۵۲)

اعتماد اجتماعی و کج روی فرهنگی

کج‌روی رفتاری است مغایر با معیارهای پذیرفته یا انتظار اجتماعی گروه یا جامعه‌ای خاص (ساروخانی، ۱۳۷۰: ۱۹۲). نیک گوهر کج‌روی را فرآیندی می‌داند که طی آن افراد از مدار مراقبت اجتماعی و الگوهای به‌هنجار خارج می‌شوند. اشخاصی که مطابق الگوهای رفتاری معمول، متداول و به‌هنجار عمل نمی‌کنند نابه‌هنجار یا کج‌رو^۱ نامیده می‌شوند (نیک‌گوهر، ۱۳۶۹: ۳۴۹). آبر کرابمی نیز در تعریفی مشابه رفتار کج‌روانه را هرگونه عدول از حالت معمول که اجتماع مورد نهی باشد تعریف می‌کند (آبرکرامبی، ۱۳۶۷: ۱۱۶). سراج زاده کج‌روی فرهنگی را رفتاری می‌داند که با هنجارهای فرهنگی سنتی و رسمی غالب در کشور ما مغایرت داشته در حالی که ممکن است همین رفتارها طبق قواعد و هنجارهای سایر کشورها و جوامع و حتی در مواردی هنجارها و ارزش‌های خرده فرهنگ‌های داخلی از جمله برخی خرده فرهنگ‌های قومی نیز کژرفتاری به حساب نیایند (سراج زاده و بابایی، ۱۳۸۸: ۱۵۶).

بسیاری از مکاتب و نظریه پردازان جامعه‌شناسی به موضوع اعتماد اجتماعی و ارتباط آن با کج روی و رفتارهای نامطلوب اجتماعی پرداخته‌اند؛ دورکیم با تأکید بر این که هنجارهای هر جامعه بر شالوده احساسات جمعی متکی است، کج روی را نقص مسلمات موجود در «احساسات قومی» و «وجدان جمعی» جامعه و آن را دارای طبیعتی فرهنگی می‌داند. او کج روی را پدیده‌ای طبیعی در حیات اجتماعی محسوب می‌دارد (سلیمی و داوری، ۱۳۸۷). پارسونز در تعبیری مشابه با این اندیشمند، کج روی را پدیده‌ای ناشی از فقدان سازماندهی معرفی می‌کند و مدعی می‌شود این وضعیت امکان هم بستگی کامل همه اجزای نظامی را با حرکت کلی و فراگیر آن از بین می‌برد و برخی از این اجزا را به نوعی «هم بستگی ناقص» با نظم اجتماعی تضعیف شده موجود وادار می‌سازد افزون بر این، هنگام بررسی تبیین او درباب کج روی، آشکار خواهد شد که رفتارهای افراد را محصول القائات فرهنگی جامعه و آموزش‌های جامعه‌پذیری و هم زمان، ناشی از گزینش‌های فردی و تحلیل‌های شخص از آن آموخته‌های فرهنگی می‌داند (ورسلی، ۱۳۷۸). همچنین از میان مهم‌ترین نظریه‌هایی که به تبیین نقش جامعه در ارتباط با بروز کج روی پرداخته‌اند می‌توان به نظریه پاره گروه بزهکار، نظریه تضاد طبقاتی، نظریه واگرایی اجتماعی، نظریه کنش متقابل نمادین، نظریه حمایت گروهی و کج رفتاری، نظریه کنش اجتماعی، نظریه کنترل اجتماعی، نظریه اعتراض جمعی، نظریه کاریزما با رهیافت تفاهمی، نظریه بی‌سازمانی اجتماعی، نظریه خاستگاه انفکاک اجتماعی، نظریه آنومی، نظریه تضاد فرهنگی و نظریه برچسب‌زنی و ... اشاره نمود که به صورت ضمنی و گاه به طور مستقیم نقش اعتماد را در کاهش یا افزایش کج روی‌های اجتماعی مورد تتبع قرار داده‌اند. که در ذیل به برخی از این نظریه‌ها می‌پردازیم:

نظریه پاره گروه بزهکار: برابر رهیافت این نظریه با کاهش اعتماد بین دولت و افراد جامعه، هنجارشکنی و خشونت در جامعه بروز می‌نماید، برابر مانیفست این نظریه اگر میزان نارضایتی اجتماعی در یک منطقه به واسطه عدم توجه به تقاضاهای نسل جدید که خواهان مسکن، شغل، تحصیل و ... هستند افزایش یافته و افراد از موقعیت و منزلت اجتماعی یکسان برخوردار نباشند؛ پس برای رفع ناکامی و محرومیت خود ارزش‌ها و هنجارهای دیگر که آنان را به کامیابی برساند جایگزین فرهنگ مورد انتظار جامعه نموده و با ناراحت کردن مردم و

آسیب‌زدن به اموال خصوصی و عمومی و ایجاد ناآرامی خود را تخلیه و ارضاء می‌کنند (عظیمیان و نوری، ۱۳۹۲: ۱۲۹).

نظریه تضاد فرهنگی: فرض نظریه تضاد این است که جامعه، به خصوص جامعه مدرن صنعتی مشکل از گروه‌های متکثر و متنوعی است که دارای علایق، ارزش‌ها و منافع متفاوت و گاه متعارضی هستند. تضاد فرهنگی ناظر به تعارض ارزش‌ها و هنجارها است. براین اساس، آن چه که بر نظام ارزش‌ها و هنجارهای یک خرده فرهنگ درست و به هنجار تلقی می‌شود، بر اساس معیارهای خرده فرهنگ دیگر نادرست و ناهنجار ارزیابی می‌شود. تضاد و کشمکش بین گروه‌ها براساس قدرتی که است به وسیله آن رفتارها مطلوب و یا نامطلوب تعریف می‌شود. از نگاه نظریه‌پردازان این گروه در جوامع خرده فرهنگ‌های گوناگونی وجود دارد که براساس نظام هنجاری خود به زندگی عادی خود می‌پردازند ولی گروه‌های مسلط براساس هنجارهای خود قوانین را تنظیم می‌کنند و رفتارهای دیگر خرده فرهنگ‌ها را کجروی و جرم تعریف کرده با آن‌ها برخورد می‌کنند (سراج زاده و بابایی، ۱۳۸۸: ۱۵۹)

نظریه آنومی و بی‌سازمانی اجتماعی: طبق نظریه بی‌سازمانی اجتماعی، سرمایه اجتماعی پایه کنترل اجتماعی است؛ بدین دلیل که نیروی جمعی بیرونی را برای تحمیل نظم به وجود می‌آورد. آن گروه‌ها را برای تحمیل هنجارها و در نتیجه برای افزایش سطح کنترل غیررسمی شان توانا می‌سازد. بنابراین، اجتماعات سازمان‌نیافته تا حدودی گرفتار کج‌روی و موقعیت منفی دیگری هستند؛ چون قادر به انباشت سرمایه اجتماعی لازم نیستند (رزوکلیر، ۱۹۹۸). نظریه آنومی پیش‌بینی می‌کند در محیط‌هایی که مردم نظم اخلاقی کم‌تری دارند و خودخواهانه، عمل کرده و مایل به استثمار دیگران هستند (محیط‌های بی‌هنجار) اعتماد اجتماعی در عین حال کاهش و کج‌روی افزایش خواهد یافت (لیدرمن، ۱۹۹۹). امیل دورکیم برای تبیین رفتارهای نابه‌هنجار و انحرافی که در سطح کلان به عنوان رفتار جمعی شناخته می‌شود از مفهوم آنومی جهت اعلام دو بُعد (بی‌سازمانی اجتماعی، نامتناهی بودن آرزوها در انسان‌ها) استفاده کرده است. نامبرده بر مفهوم همبستگی و وجدان جمعی تأکید دارد و می‌گوید هرچه کارکردهای یک جامعه تفاوت‌های بیشتری پیدا کند، تلف‌شدگان میان اعضای جامعه نیز بیشتر می‌شود (عظیمیان و نوری، ۱۳۹۲: ۱۳۱)

نظریه کنش متقابل اجتماعی: از نظریه پردازان این حوزه، ادوین ساترلند است که بر نقش کنش متقابل اجتماعی در شکل گیری رفتار و گرایش های انسان ها تأکید کرده است. با اضافه کردن مفهوم سرمایه اجتماعی به نظریه پیوند افتراقی، می توان نتیجه گیری کرد که با وارد شدن افراد در گروه های کج رو و برقراری ارتباط نزدیک با اعضای آن گروه به مرور زمان، ارزش ها و هنجارهای کج روی آموخته می شود و از آن جا که انسجام درون گروهی در آن بسیار است، فرد سعی می کند برای حفظ عضویت خود در گروه و حفظ هم بستگی گروهی، رفتارهای کج روی یاد گرفته شده را علیه گروه های دیگر به کار بندد (کریمی مزیدی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۲۱).

دیدگاه نابسامانی اجتماعی: این نظریه انحراف را نتیجه نارسایی های موجود در یک فرهنگ و ساختار اجتماعی یک جامعه می داند. به زعم مرتون (نماینده اصلی این نظریه) مسأله مخصوصاً در جوامع دارای تحرک اجتماعی شدید این است که جامعه اهدافی را در راه فرد قرار می دهد، حرکت در راه آنان را مشروع می شناسد، معیارهایی جهت تعیین میزان پیشرفت تعیین می کند و براساس هریک پاداش هایی تفویض می دارد و ابزار و وسایلی را نیز در دستیابی به این اهداف تعیین می کند. آن گاه فشار جامعه بر فرد جهت دستیابی به اهداف و در نتیجه گرفتن پاداش فزونی می یابد (حیدری چروده، ۱۳۸۳: ۱۶۲). در مقابل وسایل مشروع وصول به هدف در دسترس نیست. فرد به ناچار راههایی غیرمشروع می یابد و کج روی آغاز می شود از این رو می توان رفتار کج رو را نشانی از فاصله بین تمنیاتی که از نظر فرهنگی تجویز شده و راههای تعیین شده از جانب جامعه جهت تحقق این تمنیات می داند (ساروخانی، ۱۳۷۰: ۱۹۳).

دیدگاه کنترل اجتماعی: از صاحب نظران مهم این دیدگاه، تراویس هیرشی^۱ است که در نظریه خود به نام «کنترل اجتماعی» به زیبایی تمام، رابطه بین سرمایه اجتماعی و کج روی را به تصویر کشیده است. الگوی هیرشی که گاه نیز با نام نظریه پیوند از آن یاد می شود، پیدایش کج روی را معلول ضعف در هم بستگی در گروه ها و نهادهای اجتماعی و نیز تضعیف اعتقادات و باورهای موجود در جامعه می شمرد (سلیمی داوری، ۱۳۸۰).

1. Travis Hirschi

نظریه نوین کنترل چنین بیان می کند کسانی که با اجتماع خود همبستگی دارند تمایل به گریز از مقررات ندارند در حالی که کسانی که از اجتماع خود بریده اند ممکن است تمایل به نقض آن مقررات داشته باشند.

نظریه برچسب: در این نظریه اعتقاد بر این است که انحراف به صورت ذاتی در نفس عمل قرار ندارد، بلکه در پاسخی است که دیگران به آن عمل می دهند. پاسخ فردی که مرتکب انحراف شده است در برابر واکنش مرسوم جامعه، به انحراف دومی منجر می شود که فرد مفروض بر اثر آن نهایتاً خود را به عنوان منحرف تصویر تعریف می کند. این نظریه انحراف را محصول تهمت ها، بازخواست های اجتماعی و اعمال کنترل اجتماعی می داند (آبرکرامبی، ۱۳۶۷: ۲).

نظریه تضاد طبقاتی: کارل مارکس را به عنوان نظریه پرداز این مکتب می شناسند، دیدگاه تضاد بر این باور است که ریشه بروز رفتارهای نامطلوب اجتماعی در تضاد منافع وجود دارد. این نظریه بر این باور است که هر چقدر موقعیت های تنش زا که روابط میان آدمیان را آسیب می زند بیشتر باشد، احتمال رفتارهای خشونت آمیز در جامعه بیشتر خواهد شد (اعزازی، ۱۳۸۰: ۷۴-۷۶). لذا با از میان رفتن و کاهش اعتماد بین افراد بستر کج رفتاری ها و حتی اعمال خشونت آمیز فراهم می آید.

پیشینه پژوهش

گوناگونی بسیار پدیده های کج روانه و ابعاد متنوع این دست وقایع، سبب شده است که توسط بسیاری از جامعه شناسان و روان شناسان و دیگر اندیشمندان حوزه ی زندگی انسانی، مطالعات گسترده ای در خصوص منشأ و چرایی شکل گیری اعمال کج روانه در سطح جامعه صورت پذیرد، در ذیل ابتدا به تحقیقات خارجی و در ادامه نیز به مهم ترین پژوهش های داخلی اشاره می گردد:

ترومسدورف^۱ و همکاران (۲۰۱۲)، در مقاله ای با عنوان «بزهکاری پیامد کاهش اعتماد اجتماعی» در بین جوانان ۱۸ تا ۳۰ ساله شهر لورکوزن آلمان، به بررسی میزان اعتماد اجتماعی و نقش آن در کج روی و بزهکاری جوانان پرداخته است. نتایج این تحقیق نشان داد که ارتباط

1. Trommsdorff

معناداری بین کاهش اعتماد اجتماعی با افزایش بزهکاری و کجروی‌های جوانان وجود داشته است و چنین نتیجه گرفته‌اند که هر چه میزان اعتماد در بین جوانان تنزل یابد میزان بزهکاری و کجروی با افزایش مواجه خواهد شد.

نوفزیگر^۱ (۲۰۱۰) در تحقیقی با عنوان «یک چشم اندز جنسیتی در ارتباط بین خود کنترلی و انحراف» کشف رابطه بین جنس، خودکنترلی و هویت جنسیتی را براساس پاسخ ۲۶۳ دانشجوی سال اول رشته جامعه‌شناسی بررسی نموده است. یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که خود کنترلی زنان بالاتر است و همچنین زنان به خاطر خودکنترلی بالاتر کمتر مرتکب اعمال انحرافی می‌شوند این نشان می‌دهد که خود کنترلی با جنس مرتبط است و همچنین بیان می‌دارد که چگونه هویت جنسیتی افراد ممکن است با خودکنترلی و اعمال انحرافی مرتبط باشد.

رایت^۲ و همکارانش (۲۰۰۱) رابطه بین سرمایه اجتماعی خانواده و رفتارهای بزهکارانه را بررسی کرده‌اند. یافته‌های آنان نشان می‌دهد سرمایه اجتماعی خانوادگی در طول زمان، میزان بزهکاری را کاهش و تأثیرات بد رفتاری را تعدیل می‌کند.

سلمی و کیویوری (۲۰۰۶) در مقاله خود تحت عنوان «هم بستگی بین سرمایه اجتماعی و جرم جوانان (نقش شاخص‌های فردی و ساختاری)»، با کنترل شاخص‌های سطح فردی و ساختاری سرمایه اجتماعی، رابطه این دو متغیر را بررسی کرده‌اند. نتایج نشان می‌دهد هنگامی که متغیرهای سطح فردی و ساختاری مثل خودکنترلی، کنترل شده بود، کاهش حمایت والدین و کنترل کم معلم و ضعیف بودن اعتماد بین اشخاص، با رفتار بزهکارانه هم بستگی دارد. به نظر می‌رسد پیوندهای ضعیف والدین که باعث پیوند نوجوان به بازار کار پاره وقت می‌شود، او را در مقابل خطر بزهکاری حمایت نمی‌کند.

ازدن ازبی^۳ (۲۰۰۸) در تحقیق خود با عنوان «بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و تقلب کردن و مصرف الکل و استفاده از خشونت»، ۴۵۰ نفر از دانشجویان دانشگاه‌های ترکیه را مطالعه کرد. نتایج نشان داد بیش تر سنج‌های سرمایه اجتماعی به طور ثابت و مثبتی معنی دار نیست و سرمایه اجتماعی هم جنبه‌های مثبت و هم جنبه‌های منفی را در بر می‌گیرد. محرومیت

1 . Nofziger

2 . Wright

3 . Ozden Ozbay

با فقدان سرمایه اجتماعی به عنوان مفهوم جدید، برای اولین بار استفاده و آزمون شد. این مفهوم تأثیر مثبتی بر رفتار انحرافی داشت.

کریمی مزیدی و همکاران (۱۳۹۲) در مقاله‌ای با عنوان «رابطه سرمایه اجتماعی و کج‌روی در بین دانش آموزان پسر ۱۵ تا ۱۸ ساله شهر تهران در سال تحصیلی ۱۳۹۱-۱۳۹۰» با روش پیمایشی در بین ۳۴۸ نفر از دانش آموزان پسر ۱۵ تا ۱۸ ساله مناطق ۵، ۱۲ و ۱۵ این شهر به انجام تحقیق پرداخته‌اند، نتایج پژوهش محققان حاکیست: بین سرمایه اجتماعی و تمام ابعاد آن همچون اعتماد اجتماعی و همچنین متغیر روابط متقابل با دیگران با کج‌روی دانش‌آموزان رابطه منفی و معناداری وجود دارد بدین معنا که با افزایش سرمایه اجتماعی میزان کج‌روی نیز کاهش می‌یابد. تحقیق محققان مبین آن است که هر چقدر سرمایه اجتماعی به عنوان ذخایر ارزشمندی، مانند حمایت‌های اجتماعی، روانی و مالی، حس تعلق، وابستگی و مشارکت در جنبه‌های مختلف زندگی اجتماعی برای افراد وجود داشته باشد، سلامت اجتماعی افراد در جامعه جدید در وضعیت بهتری قرار خواهد گرفت.

بنی فاطمه و همکاران (۱۳۹۱)، در تحقیق با عنوان «بی‌سازمانی اجتماعی و بزهکاری نوجوانان پسر شهر زنجان»، با روش پیمایشی و با ابزار پرسشنامه رابطه بین بی‌سازمانی اجتماعی و بزهکاری نوجوانان را مورد بررسی قرار داده‌اند. نتایج تحقیق نشان داده است که بین متغیرهای محله نابسامان، تعامل با همسالان بزهکار، منطقه سکونت و درآمد خانواده با متغیر بزهکاری نوجوانان رابطه مستقیم و معناداری وجود داشته است و رابطه متغیرهای پیوند محله‌ای و همسایه‌ای، پایبندی به مدرسه با بزهکاری نوجوانان رابطه‌ای معکوس بوده است. همچنین نتایج تحلیل رگرسیونی نیز در این پژوهش نشان داده است که متغیر تعامل با همسالان بزهکار بیشترین تأثیر را بر بزهکاری نوجوانان داشته است.

سراج‌زاده و بابایی (۱۳۸۸)، در تحقیق خود با عنوان «نقض هنجارهای فرهنگ رسمی و سنتی و دلالت‌های مقاومتی آن: بررسی نمونه‌ای از دانش‌جویان» در یک نمونه ۳۷۶ نفره از دانشجویان دختر و پسر دانشگاه شهید بهشتی تهران به بررسی این موضوع پرداخته‌اند. نتایج پژوهش محققان نشان داد که گرایش بیش از نیمی از دانشجویان به نقض برخی از هنجارهای فرهنگ رسمی و سنتی در حد متوسط و بالا است. محققان بر این عقیده‌اند که فراوانی چنین رفتارهایی در بین دانشجویان در حدی است که بتوان از شکل‌گیری خرده فرهنگی سخن گفت

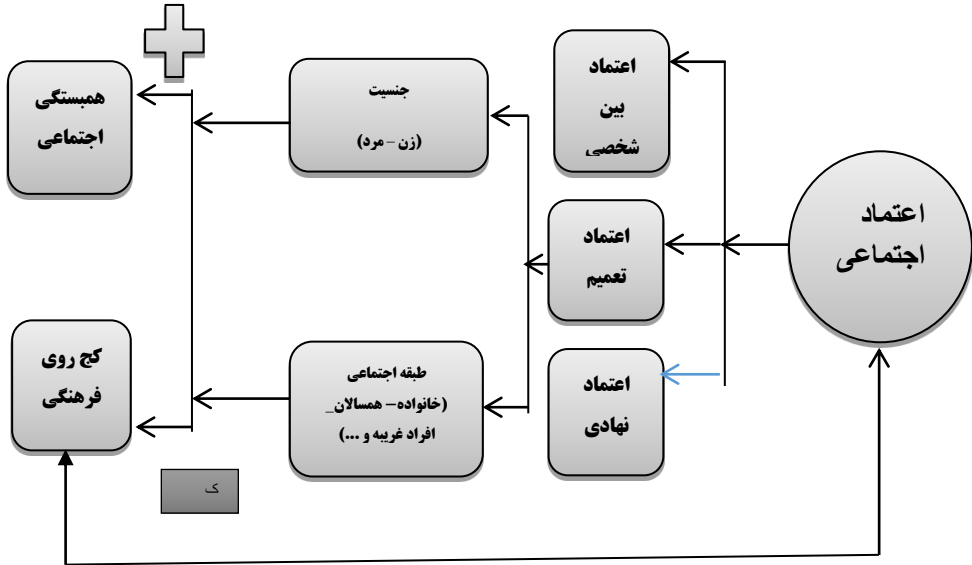
که هنجارهای متفاوت با فرهنگ رسمی - سنتی دارد. همچنین براساس نتایج تحقیق مزبور، بخش قابل توجهی از کسانی که در حد بالایی این هنجارها را نقض می‌کنند به نوعی به عمل خود معنی مقاومت و اعتراض می‌دهند و یا انگیزه اعتراض به نیروهای فرهنگی - اجتماعی و سیاسی در آن‌ها وجود دارد.

علی‌رودی‌نیا و همکاران (۱۳۸۶) در تحقیقی با بهره‌گیری از نظریه سرمایه اجتماعی خانواده کلمن و نظریه پیوند اجتماعی هیرشی فرضیه رابطه بین سرمایه اجتماعی خانواده و بزهکاری نوجوانان دختر و پسر را بررسی کرده‌اند. یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که سرمایه اجتماعی شناختی درون خانواده، بین پاسخ‌گویان پسر بیشترین قدرت تبیین‌کنندگی بزهکاری را داشته است؛ در صورتی که سرمایه اجتماعی ساختاری درون خانواده، بیشترین قدرت تبیین‌کنندگی بزهکاری را بین پاسخ‌گویان دختر نشان داده است. همچنین، در بین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی خانواده، صمیمیت اعضای خانواده و حمایت اجتماعی، رابطه معنی‌داری با بزهکاری پسران داشته است؛ در حالی که، در بین پاسخ‌گویان دختر، آگاهی والدین و عضویت والدین در نهادهای اجتماعی با رفتارهای بزهکارانه رابطه معنی‌داری نشان داده است.

تحقیقات مزبور هر یک از زوایا و دیدگاهی خاص به مسئله مدنظر پرداخته است؛ به طوری که برخی فقط این رابطه را در سطحی کلان یا خرد مطرح کرده و برخی، فقط معرف‌های خاصی از اعتماد اجتماعی را بررسی کرده‌اند و بعضی نیز فقط به بررسی نقش عوامل جمعیت‌شناختی در شکل‌گیری کج‌روی پرداخته‌اند. به طور کلی امعان نظر در تحقیقات خارجی و داخلی انجام گرفته در رابطه با علل بروز و شکل‌گیری رفتار ضداجتماعی و کج‌روانه مبین آن است که عده‌ای از محققان عوامل فردی و زیستی و برخی نیز عوامل اجتماعی را مورد نظر قرار داده‌اند که براساس مطالب یاد شده، می‌توان بیان کرد محققانی که در داخل و خارج به بحث اعتماد اجتماعی و کج‌روی پرداخته‌اند، دریافته‌اند که بین اعتماد اجتماعی و کج‌روی و بزهکاری، رابطه معنی‌داری وجود دارد و هرچه اعتماد در سطح جامعه نهادینه و افزایش یابد به همان میزان، بروز رفتارهای کج‌روانه کاهش خواهد یافت.

مدل مفهومی پژوهش

با توجه به مبانی نظری و پیشینه تحقیق، مدل مفهومی پژوهش به شرح زیر ارائه می‌شود.

نمودار شماره یک: مدل مفهومی تحقیق

فرضیه‌های پژوهش

با امعان نظر بر اهداف تحقیق و نیز با در نظر گرفتن رهیافت نظری پژوهش فرضیه‌های ذیل صورت‌بندی گردیده است:

فرضیه اصلی: بین اعتماد اجتماعی و کج‌روی فرهنگی رابطه وجود دارد.

فرضیه‌های فرعی:

- جنسیت دانشجویان باعث تفاوت در میزان کج‌روی فرهنگی آنان می‌گردد؛
- طبقه اقتصادی - اجتماعی دانشجویان باعث تفاوت در میزان کج‌روی فرهنگی آنان می‌گردد؛
- بین اعتماد بین شخصی و کج‌روی فرهنگی رابطه وجود دارد؛
- بین اعتماد تعمیم‌یافته و کج‌روی فرهنگی رابطه وجود دارد؛

▪ بین اعتماد نهادی و کج‌روی فرهنگی رابطه وجود دارد.

روش‌شناسی پژوهش

روش اجرای تحقیق حاضر، توصیفی از نوع پیمایشی^۱ است. جامعه آماری تحقیق را ۶۰۰۰ نفر از دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرگان در سال تحصیلی ۹۳-۹۴ تشکیل می‌دهند که با ۹۵ درصد احتمال صحت برآورد و با فرض بیشترین ناهماهنگی متغیرهای مورد مطالعه $(p=q=0/5)$ ، حجم نمونه ۳۶۱ نفر در نظر گرفته شد. این تعداد از افراد به صورت طبقه‌ای متناسب براساس جنسیت و رشته تحصیلی به صورت اتفاقی انتخاب شدند. ابزار گردآوری مورد استفاده در این پژوهش پرسشنامه بوده است که سؤالات مربوط به کج‌روی فرهنگی از گویه‌هایی که توسط سراج زاده و بابایی (۱۳۸۸) استفاده شده بود اقتباس گردید، اعتماد اجتماعی نیز از گویه‌ها و پرسشنامه‌های مشابهی که در تحقیقات و مقالات معتبر آمده است استفاده شده است همچنین بعضی از گویه‌ها، از نظریه‌های مطرح شده در حوزه اعتماد اجتماعی استنتاج شده است. بنابراین اعتبار ابزار سنجش در پژوهش حاضر از نوع صوری و سازه‌ای می‌باشد.

برای سنجش پایایی ابزار پژوهش از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است که در جریان یک مطالعه مقدماتی مورد ارزیابی قرار گرفت در ادامه گویه‌های مربوط به متغیرهای مطرح شده در پژوهش و آلفای به دست آمده در جریان مطالعه مقدماتی آمده است نتایج این مطالعه نشان داد که آلفای به دست آمده برای گویه‌های مربوط به اعتماد بین شخصی ۰/۸۲، اعتماد تعمیم یافته ۰/۷۹، اعتماد نهادی ۰/۹۱، در مجموع آلفای محاسبه شده برای تمامی گویه‌های مربوط به اعتماد اجتماعی ۰/۸۸ می‌باشد. همچنین یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که آلفای به دست آمده برای گویه‌های کج‌روی فرهنگی در بُعد عینی ۰/۸۳ و در بُعد ذهنی ۰/۸۷ و آلفای کج‌روی فرهنگی در مجموع ۰/۸۹ می‌باشد.

الف) یافته‌های توصیفی:

برای تعیین نحوه توزیع افراد، تعداد سه متغیر زمینه‌ای و جمعیت‌شناختی (جنسیت، سن و طبقه اقتصادی - اجتماعی) در پرسشنامه منظور گردیده که توزیع فراوانی متغیرهای فردی نشان می‌دهد از مجموع ۳۶۱ نفر دانشجوی مورد مطالعه، میانگین سن پاسخگویان ۲۳ سال و ۶/۸ درصد پاسخگویان مرد و ۵۳/۲ درصد نیز زن می‌باشند. همچنین از مجموع این افراد، ۳۳/۲ درصد طبقه اقتصادی و اجتماعی خود را جزء پایین و ۵۳/۵ درصد طبقه اقتصادی - اجتماعی خود را متوسط و ۱۳/۳ درصد نیز خود را در طبقه اقتصادی اجتماعی بالا بیان داشته‌اند.

نتایج جدول (۲) بیانگر دیدگاه دانشجویان مورد مطالعه نسبت به اعتماد بین شخصی می‌باشد که برآیند داده‌های موجود در جدول نشان می‌دهد؛ از مجموع ۳۶۱ پاسخگوی مورد مطالعه، بیشترین فراوانی (۳۲۵ نفر) به گویه «اعتماد به اعضای خانواده» اختصاص داشته است که (۹۰/۱ درصد) پاسخگویان با گزینه‌های زیاد و خیلی زیاد به آن نظر داده‌اند. همچنین کمترین فراوانی نیز در گزینه‌های کم و خیلی کم به گویه مزبور اختصاص داشته که هیچ یک از پاسخ‌گویان به آن نظر نداده‌اند به طور کلی می‌توان گفت که (۷۳/۴۸ درصد) افراد به اعضای خانواده، دوستان و آشنایان اعتماد «زیاد» و «خیلی زیادی» دارند و اعتماد «۱۱/۶۷ درصد» افراد به اعضای خانواده، دوستان و آشنایان در حد «کم» و «خیلی کم» می‌باشد و مقایسه‌ی میانگین‌ها نیز نشان می‌دهد که بیشترین میانگین به گویه «اعتماد به اعضای خانواده» مربوط می‌شود که میزان آن (۴/۵۶ از ۵) و کمترین میانگین به گویه «اعتماد به هم‌کلاسی‌ها» با میانگین (۳/۱۶ از ۵) اختصاص داشته است. میانگین کل گویه‌های اعتماد بین شخصی (۳/۹۹ از ۵) است که در سطح بالایی قرار دارد.

جدول (۲) توزیع فراوانی و درصد پاسخگویان بر حسب میزان اعتماد بین شخصی

میانگین از ۵	کل	خیلی زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	خیلی کم	فراوانی	گروه ها
۴/۵۶	۳۶۱	۲۴۱	۸۴	۳۶	۰	۰	تعداد	اعتماد به اعضای
	۱۰۰	۶۶/۸	۲۳/۳	۱۰	۰	۰	درصد	خانواده
۴/۴۳	۳۶۱	۲۱۷	۹۹	۳۳	۹	۳	تعداد	اعتماد به خویشاوندان
	۱۰۰	۶۰/۱	۲۷/۴	۹/۱	۲/۵	۰/۸	درصد	
۴/۲۱	۳۶۱	۲۱۷	۸۴	۳۶	۲۱	۳	تعداد	اعتماد به دوستان
	۱۰۰	۶۰/۱	۲۳/۳	۱۰	۵/۸	۰/۸	درصد	
۳/۶۳	۳۶۱	۹۶	۱۳۲	۶۱	۴۸	۲۴	تعداد	اعتماد به همسایگان
	۱۰۰	۲۶/۶	۳۶/۶	۱۶/۹	۱۳/۳	۶/۶	درصد	
۳/۱۶	۳۶۱	۴۸	۱۰۸	۹۷	۷۲	۳۶	تعداد	اعتماد به همکلاسی‌ها
	۱۰۰	۱۳/۳	۲۹/۹	۲۶/۹	۱۹/۹	۱۰	درصد	
۳/۹۹	۱۸۰۵	۸۱۹	۵۰۷	۲۶۳	۱۵۰	۶۶	تعداد	کل
	۱۰۰	۴۵/۴	۲۸/۱	۱۴/۶	۸/۳	۳/۶	درصد	

نتایج جدول (۳) بیانگر دیدگاه دانشجویان مورد مطالعه نسبت به اعتماد تعمیم یافته می‌باشد که برآیند داده‌های موجود در جدول نشان می‌دهد؛ از مجموع ۳۶۱ پاسخگوی مورد مطالعه، بیشترین فراوانی (۱۷۸ نفر) به گزینه تا حدودی در گویه «سوار کردن افراد غریبه در شب» مربوط است که به عبارت دیگر (۴۹/۳ درصد) پاسخ‌گویان آن را انتخاب کرده‌اند کمترین فراوانی نیز به گزینه خیلی زیاد در گویه «کمک به افراد غریبه در شب» اختصاص دارد که میزان آن (۰/۳ درصد) می‌باشد یعنی پایین‌تر از یک درصد پاسخ‌گویان معتقدند که چنانچه فرد غریبه‌ای در شب درخواست کمک نماید به وی کمک می‌نمایند. به طور کلی می‌توان گفت که (۳۶/۰۲ درصد) افراد به غریبه‌ها اعتماد «زیاد» و «خیلی زیادی» دارند و اعتماد «۲۸/۷۲ درصد» افراد به غریبه‌ها «کم» و «خیلی کم» می‌باشد و مقایسه میانگین‌ها نیز نشان می‌دهد که بیشترین میانگین (۳/۳۹ از ۵) به گویه «میزان اعتماد به مردم» و کمترین میانگین (۲/۴۳ از ۵)

به گویه «یکی بودن ظاهر و باطن افراد» مربوط می‌شود. در مجموع میانگین کل اعتماد تعمیم یافته (۲/۸۷ از ۵) می‌باشد که از حد متوسط پایین‌تر است.

جدول (۳) توزیع فراوانی و درصد پاسخگویان بر حسب میزان اعتماد تعمیم یافته

میانگین از ۵	کل	خیلی زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	خیلی کم	فراوانی	گویه‌ها
۳/۱۱	۳۶۱	۳۶	۱۰۰	۱۲۹	۶۱	۳۵	تعداد	دادن مویایل به فرد غریبه برای استفاده
	۱۰۰	۱۰	۲۷/۷	۳۵/۷	۱۶/۹	۹/۷	درصد	
۳/۳۹	۳۶۱	۴۴	۱۴۸	۹۷	۴۹	۲۳	تعداد	میزان اعتماد به مردم
	۱۰۰	۱۲/۲	۴۱	۲۶/۹	۱۳/۶	۶/۴	درصد	
۳/۲۷	۳۶۱	۴۷	۱۱۱	۱۱۹	۶۳	۲۱	تعداد	میزان صداقت مردم
	۱۰۰	۱۳	۳۰/۷	۳۳	۱۷/۵	۵/۸	درصد	
۲/۴۳	۳۶۱	۱۲	۳۸	۱۰۶	۱۴۳	۶۲	تعداد	یکی بودن ظاهر و باطن افراد
	۱۰۰	۳/۳	۱۰/۵	۲۹/۴	۳۹/۶	۱۷/۲	درصد	
۲/۶۷	۳۶۱	۱۲	۶۱	۱۳۲	۱۰۸	۴۸	تعداد	احتمال برگردانده شدن کیف پول گمشده
	۱۰۰	۳/۳	۱۶/۹	۳۶/۶	۲۹/۹	۱۳/۳	درصد	
۲/۹۱	۳۶۱	۱۵	۷۲	۱۷۸	۶۱	۳۵	تعداد	سوار کردن افراد غریبه در شب
	۱۰۰	۴/۲	۱۹/۹	۴۹/۳	۱۶/۹	۹/۷	درصد	
۲/۵۵	۳۶۱	۱	۶۰	۱۴۸	۸۱	۷۱	تعداد	کمک به افراد غریبه در شب
	۱۰۰	۰/۳	۱۶/۶	۴۱	۲۲/۴	۱۹/۷	درصد	
۲/۶۴	۳۶۱	۱۴	۵۹	۱۰۹	۱۴۴	۳۵	تعداد	اعتماد به جنس مخالف
	۱۰۰	۳/۹	۱۶/۳	۳۰/۲	۳۹/۹	۹/۷	درصد	
۲/۸۷	۲۸۸۸	۱۸۱	۶۴۹	۱۰۱۸	۷۱۰	۳۳۰	تعداد	کل
	۱۰۰	۶/۲۷	۲۲/۴۵	۳۵/۲۶	۲۴/۵۸	۱۱/۴۴	درصد	

وضعیت میزان اعتماد اجتماعی دانشجویان

برای شناخت ارزیابی میزان اعتماد اجتماعی دانشجویان، گویه‌های در نظر گرفته برای شناخت سه شاخص (اعتماد بین فردی، اعتماد تعمیم یافته و اعتماد نهادی) را ترکیب نموده و شاخصی

ترکیبی تحت عنوان «میزان اعتماد اجتماعی دانشجویان» ساخته که در ذیل به بیان نتایج می‌پردازیم.

جدول ۴: توزیع فراوانی میزان اعتماد اجتماعی دانشجویان

گزینه ها	خیلی کم	کم	تا حدودی	زیاد	خیلی زیاد	جمع کل	میانگین
فراوانی مطلق	۱۱	۲۵	۳۷	۲۱۹	۶۹	۳۶۱	۳/۸۵ از ۵
فراوانی نسبی	۳	۶/۹	۱۰/۲	۶۰/۷	۱۹/۱	۱۰۰	

براساس داده‌های جدول ۴، میزان اعتماد اجتماعی اکثریت دانشجویان (۷۹/۸ درصد) در حد زیاد و خیلی زیاد بوده و حدود ۹/۹ درصد دانشجویان نیز وضعیت اعتماد اجتماعی شان در حد کم و خیلی قرار داشته است که ۳/۸۵ از ۵ میانگین اعتماد اجتماعی آنان می باشد که از حد متوسط بالا می‌باشد.

آماره های توصیفی و وضعیت میزان کجروی فرهنگی دانشجویان: برای شناخت ارزیابی میزان کجروی فرهنگی دانشجویان، گویه‌های در نظر گرفته برای شناخت دو شاخص (کجروی فرهنگی در دو بُعد ذهنی و عینی) را ترکیب نموده و شاخصی ترکیبی تحت عنوان «میزان کجروی فرهنگی دانشجویان» ساخته که در ذیل به بیان نتایج می‌پردازیم.

جدول شماره (۵) توزیع فراوانی میزان کجروی فرهنگی دانشجویان

گزینه ها	اصلا	به ندرت	گاهی	بیشتر اوقات	همیشه	جمع کل	میانگین
فراوانی مطلق	۱۰۹	۱۹۶	۳۹	۱۱	۶	۳۶۱	۱/۹ از ۵
فراوانی نسبی	۳۰/۲	۵۴/۳	۱۰/۸	۳	۱/۷	۱۰۰	

براساس داده‌های جدول ۵، میزان کجروی فرهنگی اکثریت دانشجویان (۸۴/۵ درصد) در حد اصلا و به ندرت بوده و حدود ۴/۷ درصد دانشجویان نیز میزان کجروی فرهنگی شان در حد بیشتر اوقات و همیشه قرار داشته است که ۱/۹ از ۵ میانگین میزان کجروی فرهنگی آنان می‌باشد که از حد متوسط پایین تر است.

ب) یافته‌های استنباطی

در این تحقیق یک فرضیه اصلی و پنج فرضیه فرعی طراحی گردیده که در ذیل ابتدا به نتایج فرضیات فرعی و سپس به بررسی نتایج محاسبات فرضیه اصلی می‌پردازیم.

فرضیه فرعی اول: جنسیت دانشجویان باعث تفاوت در میزان کج‌روی فرهنگی آنان می‌گردد

از آنجا که در این پژوهش متغیر جنسیت به صورت اسمی دوگانه طراحی گردیده است برای شناخت تفاوت‌پذیری متغیر مورد مطالعه از متغیر فوق، از آزمون t استفاده نموده که نتایج محاسبات در جدول ذیل آمده است.

جدول ۶: خلاصه محاسبات آزمون t در زمینه میزان تفاوت‌پذیری متغیر کج‌روی فرهنگی از متغیر

جنسیت

جنسیت	تعداد	میانگین	نام آزمون	درجه آزادی	مقدار	سطح معنی داری	متغیر وابسته	نتایج
مرد	۱۶۹	۵۲/۲	t	۳۵۹	۴/۶۶۶	۰/۲۵۸	کج‌روی فرهنگی	رد
زن	۱۹۲	۴۹/۲						

با توجه به مقدار t محاسبه شده $۴/۶۶۶$ و سطح معنی‌داری محاسبه شده ($\text{sig}=۰/۲۵۸$) فرض تحقیق «جنسیت دانشجویان باعث تفاوت در میزان کج‌روی فرهنگی آنان می‌گردد» در سطح ضریب اطمینان بیش از ۹۵ درصد رد می‌گردد البته بررسی میانگین‌ها نشان می‌دهد میزان کج‌روان فرهنگی در جامعه زنان اندکی کمتر از مردان می‌باشد که این تفاوت از نظر آماری معنادار نمی‌باشد.

فرضیه فرعی دوم: طبقه اقتصادی - اجتماعی دانشجویان باعث تفاوت در میزان کج‌روی فرهنگی آنان می‌گردد

در این پژوهش متغیر طبقه اقتصادی - اجتماعی دانشجویان به صورت اسمی چندگانه (پایین، متوسط، بالا) دسته‌بندی و طراحی گردیده، لذا برای شناخت میزان تفاوت‌پذیری متغیر کج‌روی فرهنگی از متغیر فوق، آزمون F (واریانس یک‌طرفه) استفاده گردیده که نتایج محاسبات انجام گرفته در ذیل آمده است.

جدول ۷: توزیع میانگین احساس امنیت مرز نشینان بر حسب نوع شغل

ردیف	وضعیت پاسخگو	تعداد	میانگین
۱	پایین	۱۲۰	۳۳/۱۴
۲	متوسط	۱۹۳	۴۱/۵۹
۳	بالا	۴۸	۵۰/۶۶
۸	جمع	۳۶۱	۶۱/۲۶

جدول ۸: خلاصه نتایج میزان تفاوت پذیری متغیر کج روی فرهنگی از طبقه اقتصادی - اجتماعی

دانشجویان

منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	مقدار F	سطح معناداری	نتایج
بین گروهی	۹۶/۵۷۹	۶	۱۶/۰۹۶	۱/۳۸۱	۰/۰۰۰	تایید
درون گروهی	۲۴۳/۰۳۸	۳۵۸	۰/۶۷۹			
جمع	۳۳۹/۶۱۶	۳۶۴	-			

نتایج جدول مزبور مبین آن است که با توجه به مقدار $F(۱/۳۸۱)$ و سطح معنی داری محاسبه شده ($sig=۰/۰۰۰$) فرض تحقیق «طبقه اقتصادی - اجتماعی دانشجویان باعث تفاوت در میزان کج روی فرهنگی آنان می گردد» در سطح ضریب اطمینان بیش از ۹۵ درصد تایید می گردد. بررسی نتایج و میانگین های حاصله و آزمون تعقیبی توکی نشان می دهد که دانشجویان طبقه اقتصادی - اجتماعی پایین با میانگین ۳۳/۱۴ دارای کمترین میزان کج روی فرهنگی، دانشجویان طبقه اقتصادی - اجتماعی متوسط با میانگین ۴۱/۵۹ در رتبه میانجی و دانشجویان طبقه اقتصادی - اجتماعی بالا دارای بیشترین کج روی فرهنگی می باشند.

فرضیه فرعی سوم: بین اعتماد بین شخصی و کج روی فرهنگی رابطه وجود دارد.

برای شناخت رابطه بین اعتماد بین شخصی و متغیر کج روی فرهنگی، از تکنیک آماری ضریب همبستگی پیرسون استفاده که نتایج محاسبات مطابق با داده های جدول شماره ۱۲ نشان می دهد؛ با توجه به مقدار همبستگی $-۰/۴۱۰$ و سطح معناداری مقدار ضریب محاسبه شده ($۰/۰۰۰$)، فرض تحقیق (بین اعتماد بین شخصی و کج روی فرهنگی رابطه وجود دارد) در سطح اطمینان $۰/۹۵$ تایید می گردد. منفی بودن مقدار آزمون مبین آن است که نوع رابطه بین دو

متغیر معکوس می‌باشد بدین معنی که با افزایش میزان اعتماد بین شخصی، میزان کج‌روی فرهنگی دانشجویان کاهش و با کاهش میزان اعتماد بین شخصی، میزان کج‌روی فرهنگی آنان افزایش می‌یابد.

جدول ۹: خلاصه نتایج محاسبات رابطه‌ی متغیر اعتماد بین شخصی با کج‌روی فرهنگی

متغیر مستقل	متغیر وابسته	نام آزمون	مقدار آزمون	سطح معناداری
اعتماد بین شخصی	کج‌روی فرهنگی	ضریب همبستگی پیرسون	-۰/۴۱۰	۰/۰۰۰

فرضیه فرعی چهارم: بین اعتماد تعمیم یافته و کج‌روی فرهنگی رابطه وجود دارد.

جدول ۱۰: خلاصه نتایج محاسبات رابطه‌ی متغیر اعتماد تعمیم یافته با کج‌روی فرهنگی

متغیر مستقل	متغیر وابسته	نام آزمون	مقدار آزمون	سطح معناداری
اعتماد تعمیم یافته	کج‌روی فرهنگی	ضریب همبستگی پیرسون	-۰/۳۷۱	۰/۰۰۰

داده‌های جدول شماره ۱۰ مبین آن است که با توجه به مقدار همبستگی $-۰/۳۷۱$ و سطح معناداری مقدار ضریب محاسبه شده $(۰/۰۰۰)$ ، فرض تحقیق (بین اعتماد تعمیم یافته و کج‌روی فرهنگی رابطه وجود دارد) در سطح اطمینان $۰/۹۵$ تأیید می‌گردد. همچنین نوع رابطه بین دو متغیر معکوس می‌باشد.

فرضیه فرعی پنجم: بین اعتماد نهادی و کج‌روی فرهنگی رابطه وجود دارد.

جدول ۱۱: خلاصه نتایج محاسبات رابطه‌ی متغیر اعتماد نهادی با کج‌روی فرهنگی

متغیر مستقل	متغیر وابسته	نام آزمون	مقدار آزمون	سطح معناداری
اعتماد نهادی	کج‌روی فرهنگی	ضریب همبستگی پیرسون	-۰/۵۸۰	۰/۰۰۰

جدول شماره ۱۱ ناظر بر نتیجه محاسبات رابطه متغیر اعتماد نهادی با کج‌روی فرهنگی است که با توجه به مقدار همبستگی $-۰/۵۸۰$ و سطح معناداری مقدار ضریب محاسبه شده $(۰/۰۰۰)$ ،

فرض تحقیق (بین اعتماد نهادی و کج روی فرهنگی رابطه وجود دارد) در سطح اطمینان ۰/۹۵ تأیید می‌گردد. رابطه بین دو متغیر نیز معکوس می باشد.

فرضیه اصلی تحقیق: بین اعتماد اجتماعی و کج روی فرهنگی رابطه وجود دارد.

جدول ۱۲: خلاصه نتایج محاسبات رابطه‌ی متغیر اعتماد اجتماعی با کج روی فرهنگی

متغیر مستقل	متغیر وابسته	نام آزمون	مقدار آزمون	سطح معناداری
اعتماد اجتماعی	کج روی فرهنگی	ضریب همبستگی پیرسون	-۰/۴۷۹	۰/۰۰۰

با توجه به مقدار همبستگی $-0/479$ و سطح معناداری مقدار ضریب محاسبه شده $(0/000)$ ، فرض اصلی تحقیق (بین اعتماد اجتماعی و کج روی فرهنگی رابطه وجود دارد) در سطح اطمینان ۰/۹۵ تأیید می‌گردد. منفی بودن مقدار آزمون مبین رابطه معکوس بین دو متغیر مزبور می باشد بدین معنا که با افزایش میزان اعتماد اجتماعی، میزان کج روی فرهنگی دانشجویان کاهش و با کاهش میزان اعتماد اجتماعی، میزان کج روی فرهنگی آنان افزایش می‌یابد.

تحلیل رگرسیونی رابطه بین متغیرهای مستقل با متغیر وابسته

رگرسیون رابطه نزدیکی با ضریب همبستگی دارد، بدین معنا که برای ایجاد رابطه‌ی رگرسیون، باید ضریب همبستگی را محاسبه نمود. اگر میان متغیرهای مورد مطالعه، همبستگی وجود داشت، تنها در این صورت است که می‌توان از رگرسیون برای آزمون فرضیه‌های تحقیق استفاده نمود. هرچه ضریب همبستگی بین متغیرها قوی‌تر باشد، پیش‌بینی قوی‌تر خواهد بود. تفاوت رگرسیون با ضریب همبستگی در این است که رگرسیون به دنبال پیش‌بینی است، در حالی که ضریب همبستگی تنها میزان وابستگی دو متغیر را با هم بررسی می‌کند (کلانتری، ۱۳۸۹: ۱۷۰).

جدول ۱۳: شماره‌ی خلاصه‌ی مدل

R	R Square	R ضریب تعدیل شده	خطای استاندارد برآورد
۰/۶۰۹	۰/۳۷۱	۰/۳۶۴	۴/۹۶۷۳۵

نتایج تحلیل رگرسیونی نشان می‌دهد که $0/371$ تغییرات در متغیر وابسته مرتبط به متغیرهای مستقل به کارگرفته شده در پژوهش بوده است. البته اشکال وارد بر این ضریب این است که

تعداد درجات آزادی را در نظر نمی‌گیرد. به همین دلیل برای رفع این مشکل، از ضریب تعدیل شده استفاده می‌نماییم. مقدار این ضریب برابر با ۳۶ درصد می‌باشد.

جدول ۱۴: خلاصه‌ی محاسبات ضرایب رگرسیونی

متغیرهای مستقل	ضرایب غیراستاندارد		ضرایب استاندارد	آماره ی	سطح معناداری
	B	خطای استاندارد	بتا		
عدد ثابت ۱	۷۰/۱۹۶	۳/۲۱۷	-	۲۱/۸۲۲	۰/۰۰۰
سن	-/۱۵۸	۰/۰۷۹	-/۰۸۹	-۲/۰۰۲	۰/۰۴۶
اعتماد بین شخصی	۰/۳۸۸	۰/۱۰۹	۰/۱۵۵	۳/۵۵۳	۰/۰۰۰
اعتماد تعمیم یافته	-/۲۱۱	۰/۰۸۰	-/۱۳۲	-۲/۶۳۸	۰/۰۰۹
اعتماد نهادی	-/۵۷۱	۰/۰۶۰	-/۴۷۵	-۹/۴۴۱	۰/۰۰۰

همچنین با توجه به نتایج ضرایب محاسبه شده برابر داده‌های جدول شماره ۱۷، سلسله مراتب تأثیر مراتب تأثیرگذاری متغیرهای مستقل به ترتیب شدت تأثیرگذاری به شرح ذیل می‌باشد.

- ۱- میزان اعتماد نهادی با مقدار $t = ۹/۴۴۱$ -
- ۲- میزان اعتماد بین شخصی با مقدار $t = ۳/۵۵۳$ -
- ۳- میزان اعتماد تعمیم یافته با مقدار $t = ۲/۶۳۸$ -
- ۴- سن با مقدار $t = ۲/۰۰۲$ -

بحث و نتیجه گیری

اعتماد اجتماعی به عنوان یکی از مفاهیم مرتبط با نظم و همبستگی اجتماعی، قوام بخش انسجام، وفاق و نظم اجتماعی بوده و فقدان آن نیز موجب اضمحلال و بی‌سازمانی اجتماعی می‌گردد. با گسترش اعتماد در سطح جامعه، تعهد به هویت جمعی و التزام به هنجارهای مقبول اجتماعی افزایش می‌یابد. اعتماد به عنوان یک پیش زمینه رفتاری و کنشی است که

می‌تواند بستر ساز تعمیق تعهد افراد نسبت به یکدیگر و نسبت به ساختارها گردیده، و مزید بر آن به درونی‌سازی و جامعه‌پذیری فرهنگی و ارزشی در میان یک ملت منجر گردد. اعتماد در روابط و مبادلات اجتماعی، میان کنش‌گران احساسات مثبت ایجاد کرده و تولید و بازتولید احساسات مثبت در میان آن‌ها، بروز احساسات مشترک در امور مختلف اجتماعی، سیاسی و فرهنگی را سرعت می‌بخشد. به عقیده بسیاری از جامعه‌شناسان «اعتماد صورتی از روابط اجتماعی است که تثبیت‌کننده نظم اجتماعی می‌باشد» (محسنی تبریزی، ۱۳۸۸: ۱۵۴).

دانشمندانی چون؛ دورکیم، گیدنز، فوکویاما، پارسونز، و آیزنشتاد، اشتومکا و ... مهم‌ترین عامل ایجاد اتحاد، همدلی، همبستگی و انسجام اجتماعی، ثبات و نظم را در جامعه انسانی اعتماد دانسته‌اند. یکی از مهم‌ترین مسائلی که در سطح جامعه امروزی ایران به عنوان برهم زننده نظم اجتماعی محسوب می‌شود عدم پابندی جوانان به هنجارهای حاکم بر جامعه است که از آن به «کج‌روی فرهنگی» تعبیر می‌شود. در این پژوهش با توجه به وجود بنیان‌های نظری مبنی بر وجود ارتباط بین اعتماد اجتماعی با تقویت ساخت درونی و تثبیت هنجارهای سستی در بین افراد جامعه، رابطه اعتماد با کج‌روی فرهنگی به عنوان هدف اصلی تحقیق مورد بررسی قرار گرفت. بدین صورت که اعتماد اجتماعی، به عنوان متغیر مستقل با سه شاخص (اعتماد بین شخصی، اعتماد تعمیم یافته و اعتماد نهادی) و کج‌روی فرهنگی با دو شاخص (کج‌روی فرهنگی در بُعد ذهنی و کج‌روی فرهنگی در بُعد رفتاری و عینی) مورد مطالعه تجربی قرار گرفت. علاوه بر متغیرهای اصلی مزبور، متغیرهای زمینه‌ای هم چون جنسیت و طبقه اقتصادی - اجتماعی نیز مورد بررسی رابطه‌ای با کج‌روی فرهنگی قرار گرفته‌اند.

نتایج حاصل از یافته‌های توصیفی تحقیق نشان داد که میزان اعتماد بین شخصی در بین دانشجویان (۳/۹۹ از ۵) است که در سطح نسبتاً بالایی قرار دارد. میانگین میزان اعتماد تعمیم‌یافته نیز در بین دانشجویان مورد مطالعه (۲/۸۷ از ۵) می‌باشد که از حد متوسط پایین‌تر است. میانگین اعتماد نهادی دانشجویان نیز (۳/۲۷ از ۵) بوده است که از حد متوسط بالاتر است. میزان اعتماد اجتماعی با ممزوج ساختن سه شاخص (اعتماد بین شخصی، اعتماد تعمیم‌یافته و اعتماد نهادی) محاسبه گردید که میزان آن در بین جامعه مورد مطالعه (۳/۸۵ از ۵) بدست آمد که این رقم از حد متوسط بالاتر می‌باشد. به تعبیر دیگر این امر بیانگر آن است که حدود ۸۰ درصد از دانشجویان دارای اعتماد اجتماعی بالایی می‌باشند.

همچنین یافته‌های توصیفی تحقیق نشان داد که میزان کج‌روی فرهنگی در بُعد ذهنی در بین دانشجویان (۲/۲۹ از ۵) بوده است که این میزان مبین آن است که بیش از نیمی از دانشجویان نگرش ذهنی منفی نسبت به کج‌روی فرهنگی دارند. میانگین کل گویه‌های کج‌روی فرهنگی در بُعد عینی نیز (۲/۰۷ از ۵) است که نشان می‌دهد حدود (۶۰ درصد) دانشجویان به هنجارها و الگوهای فرهنگی جامعه پایبند می‌باشند و حدود (۴۰ درصد) دانشجویان برخی از الگوهای فرهنگی و هنجارهای مطلوب اجتماعی را نقض می‌نمایند. یافته‌های تحقیق در خصوص میزان کج‌روی فرهنگی در بین دانشجویان نشان داد که میانگین میزان نقض هنجارهای سستی و پذیرفته شده در بین آنان (۱/۹ از ۵) می‌باشد و این میزان بدان معناست که کمتر از ۴۰ درصد از دانشجویان برخی از هنجارهای اجتماعی را نادیده می‌گیرند و بیش از ۶۰ درصد دانشجویان با هنجارهای اجتماعی سازگاری و هم‌نوایی دارند.

نتایج آزمون فرضیه‌های تحقیق نشان داد؛ فرضیه اصلی پژوهش مبنی بر وجود رابطه بین اعتماد و کج‌روی فرهنگی تأیید شده است که با توجه به نوع رابطه معکوس بین دو متغیر می‌توان این‌گونه استنباط نمود که با افزایش در میزان اعتماد اجتماعی دانشجویان، میزان کج‌روی فرهنگی آنان کاهش می‌یابد و کاهش اعتماد اجتماعی نیز موجبات افزایش کج‌روی‌های فرهنگی دانش‌جویان را رقم خواهد زد.

همچنین نتایج تحقیق نشان می‌دهند، که بین اعتماد و ابعاد آن با کج‌روی فرهنگی در جامعه مورد بررسی، رابطه و همبستگی معنی‌داری وجود داشته است که با توجه به معکوس بودن نوع رابطه بین ابعاد اعتماد و متغیر کج‌روی فرهنگی می‌توان چنین برداشت نمود که با تنزل ابعاد اعتماد اجتماعی، کج‌روی فرهنگی با رشد فزاینده مواجه خواهد شد و بالعکس. مقادیر همبستگی بین ابعاد اعتماد اجتماعی با متغیر وابسته (کج‌روی فرهنگی) نیز مبین آن است که اعتماد نهادی با (۰/۵۸۰-)، اعتماد بین فردی با مقدار (۰/۴۱۰-) و اعتماد تعمیم‌یافته با مقدار (۰/۳۷۱-) با کج‌روی فرهنگی همبستگی دارند.

وضعیت کج‌روی فرهنگی در بین دو جنس دختر و پسر نیز در جامعه آماری مورد بررسی قرار گرفته است که نتایج عدم تفاوت معنادار میزان کج‌روی بین دو جنسیت را نشان داده است. گرچه میزان کج‌روی فرهنگی در بین دختران کمی کمتر از پسران می‌باشد.

نتایج تحقیق نشان داد که میزان کج روی فرهنگی در بین طبقه‌های اقتصادی - اجتماعی متفاوت می‌باشد و بیشترین میزان کج روی و نقض هنجارهای سنتی و عرفی جامعه در بین افراد حاضر در طبقه اقتصادی - اجتماعی بالا مشاهده می‌گردد

نتایج تحلیل رگرسیونی نیز نشان می‌دهد که $0/371$ تغییرات در متغیر وابسته مرتبط به متغیرهای مستقل به کارگرفته شده در پژوهش بوده است. همچنین سلسله مراتب تأثیر مراتب تأثیرگذاری متغیرهای مستقل به ترتیب شدت تأثیرگذاری نشان داد که میزان اعتماد نهادی با مقدار $t \ 9/441$ - در رتبه اول؛ میزان اعتماد بین شخصی با مقدار $t \ 3/553$ در رتبه دوم؛ میزان اعتماد تعمیم یافته با مقدار $t \ 2/638$ - در رتبه سوم و سن با مقدار $t \ 2/002$ - در رتبه چهارم تأثیرگذاری قرار دارند.

بدین ترتیب، فرضیه اصلی تحقیق که به رابطه بین اعتماد و کج روی فرهنگی می‌پردازد، با عطف نظر به مبانی نظری همچون نظریه اعتماد اشتومکا و نظریه‌های پاره گروه بزهکار، نظریه تضاد فرهنگی، نظریه بی‌سازمانی اجتماعی، نظریه کنش متقابل اجتماعی، دیدگاه کنترل اجتماعی، نظریه برچسب و نظریه تضاد طبقاتی تعیین شده که نتایج حاصل از آزمون فرضیه در جامعه آماری به صورت معناداری تأیید گردیده است. اشتومکا معتقد بر آن است که سازه اعتماد اجتماعی به عنوان عاملی نرم‌افزار، در تثبیت و تعمیق نظم و همبستگی اجتماعی موثر بوده و افراد را به هنجارهای مقبول جامعه پایبند می‌سازد، نظریه پاره گروه بزهکار نیز، کاهش اعتماد بین حاکمیت و افراد جامعه را موجب تشدید نارضایتی اجتماعی و در تعاقب آن منجر به هنجارشکنی‌های اجتماعی مطرح می‌نماید، برابر نظریه بی‌سازمانی اجتماعی؛ کاهش سرمایه اجتماعی و ابعاد آن اعم از اعتماد اجتماعی و انسجام اجتماعی، سازمان جامعه از بین رفته و کج روی در اجتماع بروز می‌نماید. نظریه آنومی نیز اشعار می‌دارد که در محیط‌های بی‌هنجار، اعتماد اجتماعی تنزل یافته و به دلیل همبستگی بین این دو متغیر، کاهش اعتماد اجتماعی افزایش هنجارشکنی‌های جمعی در جامعه را به دنبال دارد. نظریه کنترل اجتماعی نیز ناظر بر آن است که کاهش اعتماد اجتماعی منجر به افزایش کج روی و رفتارهای نامطلوب اجتماعی می‌گردد. تراویس هیرشی، پیدایش کج روی را معلول ضعف در همبستگی در گروه‌ها و نهادهای اجتماعی و نیز تضعیف اعتقادات و باورهای موجود در جامعه می‌داند در این دیدگاه اعتماد متقابل بین افراد باعث همبستگی گردیده و همبستگی موجب کاهش کج روی و

هنجارشکنی می‌شود. لذا می‌توان این‌گونه نتیجه گرفت که نظریه‌های مزبور برای تبیین رابطه بین اعتماد و تثبیت هنجارهای سنتی و عرفی اجتماعی، در جامعه مورد بررسی دارای اعتبار بوده و قابل کاربرد و تعمیم به جامعه مورد بررسی است. به این ترتیب نتیجه‌گیری می‌شود که افزایش اعتماد اجتماعی موجب کاهش کجروی فرهنگی گردد، این نتیجه مطابق نتایج مطالعات کیفی و تجربی محققانی همچون؛ ترومسدورف و همکاران (۲۰۱۲)؛ نوفرزگر (۲۰۱۰)؛ رایت و همکاران (۲۰۰۱)، ازدن ازی (۲۰۰۸) می‌باشد همچنین با تحقیق کریمی مزیدی و همکاران (۱۳۹۲) نیز دارای هم‌نوایی می‌باشد.

پیشنهادها

با توجه به نتایج تحقیق، پیشنهاد می‌گردد به منظور حفظ و ارتقاء اعتماد اجتماعی به عنوان عاملی موثر در جلوگیری از کجروی فرهنگی اقدامات ذیل انجام پذیرد:

- میزان نسبتاً نازل اعتماد نهادی در بین دانشجویان ایجاب می‌نماید، مسئولان و متولیان امور دانشگاه‌ها و سازمان ملی جوانان، برنامه‌ریزی دقیق و هدفمندی برای جلب مشارکت فعال و داوطلبانه دانشجویان در تشکل‌های مدنی را بوجود آورده و مسئولین دولتی نیز در جهت تعمیق ارتباط بین دو حوزه دانشگاه‌ها و دستگاه‌های دولتی اقدام نمایند.
- وجود فاصله اعتماد بین شخصی (اعتماد به خویشان و نزدیکان) با دیگر ابعاد اعتماد همچون؛ افراد جامعه (اعتماد تعمیم یافته) و نهادها (اعتماد نهادی)، بیانگر آن است که تعاملات و ارتباطات دانش‌جویان، تنها به گروه‌های اولیه محدود شده و به متن جامعه گسترش نیافته است که این امر خلاء میان دو حوزه مزبور را سبب گردیده است. لذا جهت نیل به سطحی از مشارکت داوطلبانه افراد جامعه در راستای پیشرفت و توسعه اجتماعی، لزوم تشکیل و فعالیت‌های گروه‌های واسط یا تشکل‌های مدنی احزاب، اصناف، اتحادیه‌ها، انجمن‌های داوطلبانه و ... را به شکلی ضروری ایجاب می‌نماید.
- در این تحقیق فقط ارتباط بین اعتماد اجتماعی به عنوان متغیری اثرگذار بر کاهش کجروی فرهنگی سنجیده شد، لذا ضرورت دارد تحقیقاتی جامع در خصوص یافتن زمینه‌های فزاینده کجروی فرهنگی همچون؛ شبکه‌های ماهواره‌ای خارجی، تهاجم فرهنگی، تغییر سبک زندگی جوانان و ... نیز مورد توجه پژوهش‌گران قرار گیرد.

■ با توجه به بالا بودن اعتماد اجتماعی دانشجویان به گروه‌هایی همچون؛ آموزش و پرورش، بیمارستان‌ها و مراکز درمانی، صدا و سیما و نیروی انتظامی، لازم است رسانه‌ها با استفاده از روش‌های مناسب، زمینه‌های ایجاد اعتماد اجتماعی نسبت به گروه‌های کمتر مورد اعتماد را فراهم آورده و گروه‌های سلب اعتماد شده نیز به بازسازی وجهه خود اعتماد ورزند.

■ در این تحقیق نشان داده شد اعتماد بین شخصی و خانواده بصورت اولی، در جلوگیری از کج‌روی‌های فرهنگی نقشی معنادار و مهم ایفا می‌نماید؛ خانواده اولین مکانی است که افراد جامعه‌پذیری و فرهنگ‌پذیری را در آن آموخته و وارد اجتماع می‌گردند. لذا چنانچه خانواده با اتخاذ رویکردی مطلوب، با آگاهی بخشی در مسیر فرهنگ‌پذیری و تقویت وجدان جمعی فرزندان حرکت نماید، یکی از پیامدهای مثبت آن تقلیل آمار کج‌روی و جرم خواهد بود.

منابع

- ازکیا، مصطفی؛ حسنی‌راد، کریم (۱۳۸۸). «نقش اعتماد اجتماعی در مشارکت مردم در طرح‌های توسعه روستایی»، مجله: پژوهش‌نامه علوم اجتماعی، سال سوم، شماره اول، صص ۷-۲۸.
- اعزازی، شهلا (۱۳۸۰). خشونت خانوادگی، چاپ اول، تهران: نشر ستا.
- امیرپور، مهناز (۱۳۸۶). «بررسی جامعه‌شناختی میزان اعتماد اجتماعی گروه‌های قومی نسبت به سیاست‌های اجتماعی دولت»، رساله دکتری جامعه‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات.
- امیرکافی، مهدی (۱۳۷۴). «اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه شهید بهشتی تهران.
- انعام، راحله (۱۳۸۱). «بررسی اعتماد بین شخصی در بین روستاییان نمونه شهرستان شهریار»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی، دانشگاه الزهراء.
- اوجاقلو، سجاد؛ زاهدی، محمد جواد (۱۳۸۴). بررسی اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در بین ساکنان شهر زنجان، مجله جامعه‌شناسی ایران، دوره ششم، شماره ۴، صص ۹۲-۱۲۵.
- آراسته، حمیدرضا؛ رزقی شیرسوار، هادی (۱۳۸۸). «ارزیابی سطح اعتماد اجتماعی در میان دانشجویان مشغول به تحصیل در دانشگاه‌های کشور»، پژوهش‌نامه علوم اجتماعی، سال سوم، شماره دوم.
- بنی‌فاطمه، حسین؛ عباس‌زاده، محمد؛ فاطمی، داود (۱۳۹۱). «بی‌سازمانی اجتماعی و بزهکاری نوجوانان پسر شهر زنجان»، مجله: مطالعات امنیت اجتماعی، شماره ۳۱، صص ۱۳-۳۶.
- بیرهوف، هانس ورنر (۲۰۰۲). رفتارهای اجتماعی مطلوب از دیدگاه روانشناسی اجتماعی، مترجم: رضوان صدقی‌نژاد، تهران: نشر آذین.
- چلبی، مسعود (۱۳۷۵). «تشریح و تحلیل نظم اجتماعی»، تهران: نشر نی.

- حیدرآبادی، ابولقاسم؛ صالح‌آبادی، ابراهیم (۱۳۹۱). گونه‌شناسی اعتماد اجتماعی و عوامل موثر بر آن در شهر ساری، مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران، سال چهارم، شماره ۳، صص ۱۱۵ - ۱۲۹.
- حیدری چروده، مجید (۱۳۸۳). بررسی میزان و علل نابه‌هنجاری‌های اجتماعی در بین دانش‌آموزان پایه سوم راهنمایی استان خراسان، فصلنامه علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد، سال اول، شماره اول، صص ۱۴۹ - ۱۷۲.
- رنجبریان، رسول (۱۳۸۵). «سرمایه اجتماعی و توسعه»، مجموعه مقالات همایش منطقه‌ای سرمایه اجتماعی، چالش‌ها و راهکارها، معاونت پژوهشی دانشگاه آزاد اسلامی دهاقان.
- ساروخانی، باقر (۱۳۷۰). «مدل‌های علی»، مجله: مطالعات جامعه‌شناختی، شماره ۵، صص ۱-۲۴.
- سراج‌زاده، سید حسین؛ بابایی، مینا (۱۳۸۸). «جهانی‌شدن، فرهنگ جهانی و کج‌روی فرهنگی»، فصلنامه علوم اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبایی، شماره ۴۸، صص ۴۳-۷۲.
- شارع‌پور، محمود (۱۳۸۰). «فرسایش سرمایه اجتماعی و پیامدهای آن»، فصلنامه انجمن جامعه‌شناسی، شماره ۳، صص ۱۰۱-۱۱۲.
- عضیمیان، قدرت‌الله و نوری، رحمن (۱۳۹۲). کندوکاوی در مسائل اجتماعی فراروی نظم و امنیت عمومی و اجتماعی کشور، فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی، شماره ۳۶، صص ۱۱۷-۱۶۰.
- علیوردی‌نیا، اکبر؛ ریاحی، محمد اسماعیل؛ موسوی‌چاشمی، سیده ملیحه (۱۳۸۶)، «مطالعه جامعه‌شناختی بزهدکاری: آزمون تجربی نظریه فشار عمومی اگنیو»، مجله: جامعه‌شناسی ایران، شماره ۳۰، صص ۸۳-۱۱۱.
- فوکویاما، فرانسیس (۱۳۸۵). «پایان نظم»، ترجمه غلام‌عباس توسلی، تهران: حکایت قلم نوین.
- کریمی مزیدی، سجاده؛ زارعی محمود آبادی، حسن؛ قادری ثانوی، رمضان‌علی؛ حبیب‌پور، کرم؛ علیپور، فردین (۱۳۹۲). رابطه سرمایه اجتماعی و کج‌روی در بین دانش‌آموزان پسر ۱۵ تا ۱۸ ساله شهر تهران در سال تحصیلی ۱۳۹۱-۱۳۹۰، رفاه اجتماعی، شماره ۱۳ (۵۰) ۱۱۱-۱۳۴.

- کلاتری، خلیل (۱۳۸۹). «پردازش و تحلیل داده‌ها در تحقیقات اجتماعی اقتصادی». چاپ چهارم. تهران: انتشارات فرهنگ صبا.
- گلابی، فاطمه (۱۳۸۳). «نقش اعتماد در امر توسعه با تأکید بر عملکرد و نقش شوراهای اسلامی»، پایان نامه کارشناسی ارشد پژوهش، دانشکده علوم اجتماعی: دانشگاه تهران.
- گیدنز، آنتونی (۱۳۸۴)، «مدرنیته و گذار از آن»، مجله: بازتاب اندیشه.
- گیدنز، آنتونی (۱۳۸۴)، «پیامدهای مدرنیته»، ترجمه محسن ثلاثی، تهران: مرکز.
- محسنی تبریزی، علی رضا؛ شیرعلی، اسماعیل (۱۳۸۸). «عوامل مؤثر بر اعتماد اجتماعی دانشجویان ایرانی خارج از کشور: مورد پژوهش دانشگاه‌های کشور آلمان»، مجله: پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، شماره ۵۲، صص ۱۷۶-۱۵۱.
- محسنی تبریزی، علی رضا؛ گلابی، فاطمه؛ معیدفر، سعید (۱۳۹۰). «بررسی اعتماد اجتماعی با نگاهی نسلی به جامعه»، مجله: جامعه‌شناسی کاربردی، سال بیست و دوم، شماره پیاپی ۴۱، شماره اول. صص ۷۰-۴۱.
- ملک حسینی، محمدتقی؛ نعیمی، محمدرضا؛ نادری، مهدی (۱۳۹۲). بررسی رابطه هویت ملی با سرمایه اجتماعی در بین مرزنشینان استان گلستان (مورد مطالعه: شهرستان مراوه‌تپه)، پژوهش‌نامه مطالعات مرزی، سال اول، شماره اول، صص ۳۹-۶۸.
- وثوقی، منصور؛ آرام، هاشم (۱۳۸۸). «بررسی اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در شهر خلخال (استان اردبیل)»، پژوهش‌نامه علوم اجتماعی، سال سوم، شماره سوم، صص ۱۳۳-۱۵۴.
- ورسلی، پ (۱۳۷۸). «نظم اجتماعی در نظریه‌های جامعه‌شناسی»، ترجمه سعید معیدفر، تهران: انتشارات بیان.
- یوسف‌وند، حسن رضا؛ درستی، امیرعلی و حمیدیان، اکرم (۱۳۸۵). «بررسی عوامل مؤثر بر اعتماد و سرمایه اجتماعی در دو شهر شهرضا و اصفهان»، مجموعه مقالات همایش منطقه‌ای سرمایه اجتماعی، چالش‌ها و راهکارها، معاونت پژوهشی دانشگاه آزاد اسلامی دهاقان.

- Kompel'makher (1975) Liskovets, "Sequential generation of arrangements by means of a basis of transpositions,

- Liderman, EM (1999). Circles and Lumps, Galerija Škuc, Ljubljana, Slovenia Apprendre l'histoire de l'Europe à un chat et mesurer le bonheur en petits chiens, Galerie Michel Rein, Tours, France
- Nick Gohar, Abd al, (1372), Principles of Sociology, Tehran: Counsellor
- Nofziger, Stacey (2010). "A Gendered Perspective on the Relationship Between Self-Control and Deviance." *Feminist Criminology*, 5: 29-50.
- Özbay, Ö. 2008. "Does Social Capital Deter Youth From Cheating, Alcohol Use, and Violence in Turkey?: Bringing 'Torpil' In." *Journal of Criminal Justice* 36 (5): 403-415
- Salmi, venelakivivuori, janne(2006)The Association Between Social Capital and Juvenile Crime .*European society of criminology volume 3(2)123-148*
- Trommsdorff, A., C. Haerpfer, T. Nowotny and C.Wallace (2012), " Social capital in transition: A first look at the evidence ", Working paper No.61, European Bank for Reconstruction and Development.
- Wright, John; Cullen, Paul; Francis T.; Miller, Jeremy(2001)" Family Social Capital and Delinquent Involvement", *Journal of Criminal Justice*, 29:1-9

